

Bir Aşk Şairi Olan Emevî Halifesi II. Velîd'in Aşk ve Evlilik Hayatına Genel Bir Bakış*

An Overview of the Love and Marriage Life of the Umayyad Caliph al-Walîd II: A Love Poet

Murat SERDAR¹ , Sami Okan KÖSE²

*Bu çalışma Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı öğretim üyesi Doç. Dr. Murat Serdar danışmanlığında yürütülen Emevî Halifesi II. Velîd ve Dönemi adlı doktora tezi çalışmasından üretilmiştir.

¹Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Tokat, Türkiye
²Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Tokat, Türkiye

ORCID: M.S. 0000-0003-2922-1096;
S.O.K. 0009-0002-1669-9007

Sorumlu yazar/Corresponding author:
Murat Serdar (Doç. Dr.),

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Tokat, Türkiye
E-posta: mserdar61@live.com

Başvuru/Submitted: 04.02.2024

Revizyon Talebi/Revision Requested:
17.02.2024

Son Revizyon/Last Revision Received:
25.02.2024

Kabul/Accepted: 12.03.2024

Atf/Citation: Serdar, Murat., Köse, Sami Okan. "An Overview of the Love and Marriage Life of the Umayyad Caliph al-Walîd II: A Love Poet." *Şarkiyat Mecmuası - Journal of Oriental Studies* 44 (2024), 221-235.
<https://doi.org/10.26650/jos.1431281>

öz

Aşk duygusu ve evlilik müessesesi; bir hayli eski bir tarihe sahip olmakla beraber bireyin özel hayatını oluşturan en temel unsurlar arasında yer almaktadır. Tarihte herhangi bir iz bırakmamış olan kişilerin aşk ve evlilik gibi özel hayatları pek merak konusu olmaz iken, tarihe bir şekilde yön vermiş veya tarihte adından herhangi bir biçimde söz ettirmiş olan tarihi şahsiyetlerin özel hayatları her daim ilgi çekmiştir. Bu şahsiyetlerden birisi Emevîlerin on birinci halifesi olan II. Velîd'dir (H.125-126/M. 743-744). II. Velîd özellikle aşk duygusunu yoğun olarak yaşamış bir şahsiyettir. II. Velîd'in ilk eşi olan Sa'de ile yaptığı evliliği babasının isteği ve bu isteğin arkasında yatan siyasi ve sosyal nedenlerden dolayı gerçekleşmiştir. Fakat Sa'de'nin kız kardeşi olan Selmâ ile olan evliliği, bir halifenin bir kadına duyduğu eşi benzerine az rastlanan türden bir aşkın ürünüdür. Öte yandan Süfrâ ismindeki cariyyeye olan aşkı, Süfrâ'yı elde etme çabası ve bu uğurda söylediği şiirler de bir hayli dikkat çekicidir. Bu çalışmada, birliktelik yaşadığı her kadın için etkileyici ve güzel şiirler okumakla ünlünen II. Velîd'in, aşk hayatı ve yaptığı evlilikler ele alınacaktır. Bu suretle II. Velîd'in hem aşk ve evlilik hayatının aydınlatılması hem de aşk ve evlilik hayatının dolaylı yünden siyasi ve sosyal hayatını ne şekilde etkilediğinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Şiir, Evlilik, Aşk, Emevîler, II. Velîd

ABSTRACT

The feeling of love and the institution of marriage have a long history and are among the most fundamental elements of an individual's private life. While the love and marriage lives of ordinary people are not necessarily a matter of curiosity, the private lives of historical figures have always attracted attention. One such figure was al-Walîd II, the eleventh caliph of the Umayyads (A.H. 125-126/M. 743-744). al-Walîd II was an individual who intensely experienced the feeling of love, as shown in his expressive and beautiful poems for every woman with whom he had a relationship. For example, al-Walîd II's marriage to Sa'de (his first wife) was based on his father's political and social gain. However, his marriage to Salmâ (Sa'de's sister) was the product of a rare type of love between a caliph and a woman. Meanwhile, his love for a concubine named Süfrâ, his efforts to win her, and the poems he recited for this purpose are quite remarkable. Therefore, this study examines the love and marriage life of al-Walîd II in order to determine how these aspects indirectly affected his political and social life.

Keywords: Poetry, Marriage, Love, Umayyads, Al-Walîd II

EXTENDED ABSTRACT

al-Walîd II was one of the most marginal heads of state or caliphs in the history of the Umayyads. In terms of his character, he attached great importance to women, drinking, music, singers, poetry, and entertainment for the majority of his life. In other words, he made them the focal points of his life. However, since more serious matters (e.g., religion and state affairs) were obstacles to his enjoyment, he simply did not bother with such issues. This attitude was closely related to his upbringing. For example, al-Walîd II was raised in a prosperous and luxurious environment, in which his mother, (Zaynab) Umm al-Hajjāj bint Muhammad, advised her husband, Yazîd b. 'Abd al-Malik II, to basically spoil the child, creating the foundation for his reckless character devoid of seriousness. Although he eventually became the head of state, the pages of history mainly include narratives about his personal/private life, instead of his political/administrative actions.

Overall, there are two issues about al-Walîd II's private life that are strikingly important: his love and marriage life. In this regard, al-Walîd II was not only in love with several women, but he also formally married them. In fact, al-Walîd II married three women who were not concubines, but free women. Their names, in order of their marriages, are: 1) Sa'de bnt. Sa'd b. Khalid b. Amr b. Sa'd 'Uthman b. Affan; 2) tika bnt. 'Uthman b. Muhammad b. 'Uthman b. Muhammad b. Abū Sufyān b. Harb; and 3) Salmā bnt. Sa'id b. Khalid b. Amr b. Sa'id 'Uthman b. Affan. Apart from these, there is mention of a Christian woman named Sufṛā who entered the life of al-Walîd II and became passionately involved with him. However, there is no information regarding whether she married him.

The first notable aspect about al-Walîd II's marriage to Sa'de is that he was relatively young at the time. This marriage was also based on his father's need for social and political gain, and to preserve the unity of the Umayyad family. As for Sa'de's lineage, it dated back to the saint (caliph) 'Uthman, who was a member of the Umayyad clan. In this regard, many caliphs arranged such marriages based on similar reasons/purposes. However, al-Walîd II's marriage to Sa'de ended because of his infidelity. Namely, after seeing Salmā (Sa'de's sister) and immediately falling in love with her, he divorced Sa'de. Interestingly, although al-Walîd II asked Salmā's father for her hand in marriage, he did not receive a favorable response. Then, in his attempt to remarry Sa'de, he expressed his sorrow and regret through poems, after which she informed him that she had already married someone else.

The woman whom Walîd II married after Sa'de was tika bnt. 'Uthman b. Muhammad b. 'Uthman b. Muhammad b. Abū Sufyān b. Harb. This marriage was neither a love-based nor a political marriage, but one to simply fill the emotional void caused by Sa'de and Salmā. Eventually, al-Walîd II's first and most important wish after becoming a caliph was to marry Salmā. Having failed to do so while he was the heir apparent, al-Walîd II asked for Salmā's hand again upon taking the caliphate throne, after which his request was granted. At this

point, al-Walīd II's love for Salmā was one that was unmatched. In a sense, he became blind to anything but Selmā, and recited beautiful poems to show that she was the most precious thing in his life. He even mentioned that he could have Salmā become a head of state, that she had a status similar to pilgrimage and kumrah for him, and that he saw her as a "moon." Meanwhile, the poems he recited to her had increased his reputation as a poet. In sum, Salmā turned al-Walīd II into a man of love and a poet of love. Subsequently, Sufṛā, whom al-Walīd II did not marry, but fell in love with at first sight, did not initially return al-Walīd II's love. However, Sufṛā fell in love with al-Walīd II after he recited beautiful poems for her. Moreover, he was willing to burn in hell for Sufṛā and abandon prayer, which was unheard of at the time. Such actions indicate that al-Walīd II was simply created for feeling love and reciting poetry.

As a natural consequence of his personal characteristics, al-Walīd II preferred to live life according to extremes, especially in regard to love and marriage. Therefore, this study examines al-Walīd II's love and marriage life, with specific focus on his poetic language in situations that were important to him. It also sheds light on the private life of al-Walīd II, indirectly enabling us to gain insights into the characteristics of the caliphs who sat on the throne toward the fall of the Umayyads. It also reveals how important it is in research on any historical figure to examine the basic elements of the individual's private life.

Giriş

Emevî Devleti'nin on birinci halifesi olan II. Velîd'in¹ tam ismi; El-Velîd b. Yezîd b. Abdülmelik b. Mervân b. Hakem b. Ebü'l-Âs b. Ümeyye b. Abdüşşems b. Abdülmenâf el-Kureşî el-Ümevî'dir.² II. Velîd olarak anılmasının veya isimlendirilmesinin nedeni kendisinden önce Velîd b. Abdülmelik (H. 86-96/M. 705-715) adında bir Emevî halifesi bulunmasıdır. Babası Velîd'in isminden de anlaşılacağı üzere (II.) Yezîd b. Abdülemelik'dir (H. 101-105/M.720-724).³ Annesinin adı ise (Zeynep) Ümmü'l-Haccâc bnt. Muhammed b. Yûsuf'tur.⁴ II. Velîd'in doğum tarihine ilişkin genellikle H.90/M. 709 senesinde Dîmaşk'ta doğduğu rivayet edilmekle birlikte doğum tarihinin; H.87/M.706, H. 88/M. 707 veya H. 92/M. 711 yılları olduğu şeklinde rivayetlerde mevcuttur.⁵ Babası Yezîd b. Abdülmelik kendisini o esnada henüz yaşı küçük olduğu için amcası Hişâm b. Abdülmelik'in ardından veliaht olarak atamıştır.⁶ II. Velîd'in amcası Hişâm ile ilişkileri başlarda çok kötü olmasa da daha sonra II. Velîd'in bir takım kötü davranış ve alışkanlıklarının ortaya çıkmasıyla beraber ikilinin arası bozulmuştur. Bu sebeple Hişâm, II. Velîd'i veliahtlıktan azletmeye çalışsa da⁷ başarılı olamamış ve II. Velîd H.125/M. 743 yılında (Hişâm'dan sonra) halifelik tahtına oturmuş⁸, bu görevi de H.126/M. 744 senesinde öldürülünceye kadar sürdürmüştür.⁹ II. Velîd'in kişiliği hakkında her ne kadar cömertliğine dair tek tük birkaç rivayet olsa da¹⁰, anlatıların büyük çoğunluğu onun; şiire, müziğe, eğlenceye, kadınlara, içkiye çok düşkün olduğunu dini değerleri hafife alan kötü ahlak sahibi bir kimse olduğundan bahsetmektedir.¹¹ Şiire olan düşkünlüğü onu özellikle de âşık olduğu veya evlendiği kadınlar ile münasebetlerinde, duygularını birçok kez şiirsel bir dille ifade etmeğe sevk etmiş ve "şair bir halife" şeklinde nitelendirilmesini sağlamıştır. Nitekim Arap bir yazar olan Ekrem Hasan el-‘Ulebi, *El-Velîd b. Yezîd el-Halîfetü 'ş-Şâ'ir* (Velîd b. Yezîd: Şair Halife), isminde bir eser kaleme almıştır.¹² Bunun yanı sıra İngiliz tarihçi Gerald R. Hawting de II. Velîd'in

1 İsmail Yiğit, "Emevîler", *DİA*, C. 11, (İstanbul: TDV, 1995), 95.

2 Ebü'l-Kâsım İbn Asâkir, *Târîhu Medînetü Dîmaşk*, thk. Muhibbiddin Ebî Saîd Ömer b. Gurâmet'ül-Amrevî, (Beyrut: Dârü'l-Fîkr, 2000), 63: 319.

3 Ünal Kılıç, "Yezîd II", *DİA*, C. 43, TDV Yay., İstanbul 2013, s. 515-516.

4 Ebü'l-Hasan Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Davud el-Belâzürî, *Kitâb Cümel min Ensâbü'l-Eşrâf*, thk. Süheyl Zekkâr ve Riyâd Zirkelî, (Beyrut: Dârü'l-Fîkr, 1996), 9:127; Ebü'l-Hasan Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Davud el-Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*; haz./edt. Adnan Demircan, (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları 2022), 4: 913; Ebü Ca'fer Muhammed Cerîr et-Taberî, *Târîhü'r-Rüsûl ve'l-Mülûk*, thk. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrâhîm, (Mısır: Dârü'l-Ma'ârif, [t.y.]), 7: 321; Ebü Ca'fer Muhammed Cerîr et-Taberî, *Târîhu'l-Taberî (Taberî Tarihi)*, çev. Cemalettin Saylık, (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2023), 7: 343; Belâzürî, *Kitâb Cümel min Ensâbü'l-Eşrâf*, 9: 148; El-Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 4: 934.

5 İsmail Hakkı Atçeken, "Velîd II", *DİA*, C. 43, (İstanbul: TDV Yay., 2013), 31-33.

6 Ebü Ömer Ahmed b. Muhammed el-Endelüsî b. Abdürabbih, *El-'İkdü'l-ferîd*, thk. Abdülmecîd et-Terhîna, (Beyrut: Dârü'l-Kütüb el-'İlmiyye, 1983), 5: 189.

7 Taberî, *Târîhü'r-Rüsûl ve'l-Mülûk*, 7: 209; Taberî, *Târîhu'l-Taberî (Taberî Tarihi)*, 7: 221.

8 Atçeken, "Velîd II", 31-33.

9 Mevlüt Koyuncu, "Yezîd III", *DİA*, C. 43, (İstanbul: TDV Yay., 2013), 516.

10 Belâzürî, *Kitâb Cümel min Ensâbü'l-Eşrâf*, 9: 148; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 4: 934.

11 Atçeken, "Velîd II", C. 43, 31-33; Mücahit Yüksel, "Emevî Halifesi Velîd b. Yezîd ve Halifeliği Üzerine Bazı Tespitler", *(TİMAD)* 27 (2019), 209,211,221.

12 Ekrem Hasan el-‘Ulebi, *El-Velîd b. Yezîd el-Halîfetü 'ş-Şâ'ir*, (Dîmaşk: Dârü'l-Me'mûn li't-Türâs, 1987).

akıcı bir şair olduğundan söz etmektedir.¹³ İbn Nedîm ise *Fihrist* eserinde II. Velîd'den söz ederken onun, Arapların şiirlerini, hikâyelerini (havadislerini), soy bilgilerini topladığını ifade etmektedir.¹⁴ Buna ilaveten İbnü'l-Esîr'de, Abbasîler dönemindeki en ünlü şairlerden biri olan Ebû Nüvâs'ın büyük ölçüde II. Velîd'den etkilendiğini söyleyerek,¹⁵ II. Velîd'in şair kimliğinin ve edebî kişiliğinin önemine bir anlamda atıf yapmaktadır.

1. II. Velîd'in İlk Evliliği

II. Velîd hür olan üç kadınla evlenmiştir. Buna karşın birçok Ümmüveled hanımı olduğundan da söz edilmektedir.¹⁶ Hür olan eşlerinin birincisi Sa'de bnt. Saîd b. Halid b. Amr b. Saîd Osman b. Affan'dır.¹⁷ II. Velîd'in Sa'de bnt. Saîd ile evliliği sıradan bir evlilikten çok gerek siyasi gerek tarihi olarak ehemmiyet arz eden bir hadisedir. Bunun sebebi, Arap toplumlarının çok eski dönemlerden itibaren gelenek veya adet edindikleri bazı davranış kalıplarıdır. Araplar arasında evlilikler aracılığıyla siyasi ve sosyal birliklikler kurma ve aile içi dargınlıkların giderilmesi çabası çok sık müşahede edilen bir durumdur. Bu âdet, Emevî halifeleri tarafından da devam ettirilmiştir. Emevî halifelerinin bu geleneğe istinaden hem kendi yaptıkları evliliklerde hem de evlatlarının evlendirilmesi hususunda oldukça seçici olup ince bir denge gözettileri ifade edilebilir. Bu bağlamda Ebû Süfyan'ın soyundan olanlarla evlilikler yapılmasının yanı sıra Hz. Osman'ın soyundan gelenlerle de evlilikler yapıldığı görülmektedir.¹⁸ Hüseyin Atvân, II. Velîd'in erken yaşta evlenmesinin babasının arzusunun bir neticesi olduğunu belirtmektedir. Babasının bu arzusunun arkasında da siyasi ve kan yolu ile Hz. Osman'ın soyu ile bağlantı kurmak olduğunu öne sürmektedir. Bunun yanı sıra Atvân, Emevî devletinin Mervânî soyundan gelen halifelerinin; Emevî ailesini bir arada tutmayı ve de ailenin köken olarak intisap ettiği Süfyanîler, Mervânîler ve Osmânîler'i (Hz Osman'ın soyu) birleştirip kaynaştırmayı bir hayli arzulamak da olduklarını da söylemektedir.¹⁹

II. Velîd'in sosyo-siyasal gerekçeler nedeniyle Sa'de bnt. Saîd ile yaptığı evliliğin bir benzerine dedesi Abdülmelik b. Mervân'da da tanık olmaktadır. Abdülmelik b. Mervân

13 Gerald. R. Hawting, *The First Dynasty of Islam*, (Carbondale: Southern Illinois Univ. Press, 1987), 91.

14 Muhammed b. İshak en-Nedîm, *El-Fihrist*, edt. Ramazan Şeşen, (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları 2019), 288.

15 Ebû'l Hasan İzzeddîn Ali İbnü'l-Esîr, *El-Kâmil Fi'l-Târih*, tsh. Muhammed Yusuf er-Rakkâk, (Beyrut: Dârü'l-Kütüb el-İlmiyye,1987), 4: 485.

16 Hüseyin Atvân, *Sîretü'l-Velîd b. Yezîd*, (Kahire: Dârü'l-Ma'ârif, 1980), 53; II. Velîd'in eşlerinin liste/table şeklinde detaylıca gösterimi için bkz.; Adnan, Demircan, "Emevî Halifelerinin Evlilikleri", *İSTEM 18* (2011), 259.

Ümmüveled: Efendisi olan kişiden hamile kalan cariye verilen isimdir. "Ümmüveled" hakkında detaylı bilgi için bkz.: Hamza Aktan, "İstîlâd", *DİA*, C. 33, (İstanbul: TDV Yay., 2001),361-362; Cuma Karan, "Abbasi Sarayında Ümmüveledlerin Yönetime Etkisi: Hayzürân, Şağab ve el-Kahramâniye Örneği" *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 54 (2020): 383.

17 İbn Abdürabbih, *El-'İkdü'l-ferîd*, 5: 198; Belâzürî, *Kitâb Cümel min Ensâbü'l-Eşrâf*, 9: 127; El- Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 4: 913.

18 Demircan, "Emevî Halifelerinin Evlilikleri", 247.

19 Atvân, *Sîretü'l-Velîd b. Yezîd*, 53.

hanımlarından biri Hz. Osman'ın torunu Ümmü Eyyub bt. Amr b. Osman b. Affan iken diğer bir eşi de daha önce ismi zikredilen I. Yezîd'in kızı olan Atike bnt. Yezîd b. Muâviye b. Ebû Süfyân' dır.²⁰

II. Velîd'in eşi Sa'de bnt. Saîd ile yaptığı evliliği baldızına yani Sa'de'nin kız kardeşi Selmâ'ya tutkulu bir sevgiyle âşık olmasının ardından sonlanmıştır. Bu olay II. Velîd'in halife oluşundan evvel cereyan etmiştir. Olay; bir rivayete göre II. Velîd'in, çok güzel bir kadın olan Selmâ adındaki baldızının, kız kardeşini yani II. Velîd'in eşi Sa'de'yi ziyarete gelip de eniştesi II. Velîd'in kendisini görüp ona âşık olması şeklinde gelişir.²¹ Bir başka rivayete göre ise II. Velîd kayınbabası Saîd b. Hâlid'in rahatsızlanması vesilesiyle kendisine geçmiş olsun ziyaretine gider ve orada karısı Sa'de'nin kız kardeşi Selmâ'yı görüp kendisinden çok hoşlanır ve ona âşık olur.²² Bunun üzerine II. Velîd baldızı Selmâ ile evlenebilmek için eşinden boşanır. Eşini boşayan II. Velîd kayınbabasına Selmâ ile evlenme talebini iletmiştir. Ancak II. Velîd'in amcası olan Hişâm, II. Velîd'in kayınbabası Saîd b. Hâlid'i bu evliliğin gerçekleşmemesi için II. Velîd aleyhinde kışkırtmıştır. Hişâm'ın Saîd b. Hâlid'i, II. Velîd aleyhinde kışkırtması işe yaramış ve Saîd, II. Velîd'in isteğine karşılık: "Benden kızlarım için seni damızlık edinmemi talep ediyorsun!" cevabını vermiştir. Aldığı bu menfî cevap nedeniyle II. Velîd'in halifelik makamına oturmadan evvelki dönemde Selmâ ile evlenmesi mümkün olmamıştır. Kayınbabası Saîd'in Selmâ ile evlenmesine onay vermemesinden dolayı II. Velîd kayınbabası Saîd'i yeren bir şiir okumuştur:²³

*Kim anahtar olursa yapmak istediği bir iyilik için
Ey Saîd b. Hâlid! Sen kilit olursun onun için*

Bu gelişmenin ardından II. Velîd hem Selmâ'ya o zaman sahip olamadığı için hüznülenip aşk acısı çekmiş hem de ne ilginçtir ki Sa'de'yi boşadığı için de pişmanlık duyup tekrar ona dönmesini istemiştir. Ne var ki Sa'de bu arada başka bir kişi ile evlenmişti. II. Velîd eski karısı Sa'de'nin kendisine dönmesi için ona yolladığı bir mektubunda şöyle bir şiir kaleme almıştır:²⁴

*Ey Sa'de! Bize gelecek bir yolun var mı?
Ve kıyamete kadar da kavuşma olacak mı?
Evet, galiba bu gerçekleşecektir*

20 Demircan, "Emevî Halifelerinin Evlilikleri", 247.

21 Belâzürî, *Kitâb Cümel min Ensâbü'l-Esrâf*, 9: 127-128; El- Belâzürî, *Ensâbü'l-Esrâf*, 4: 913-914.

22 Ebû'l-Ferec Alî b. El-Hüseyn b. Muhammed el-İsfahânî, *El-Egânî*, thk. İhsân Abbâs, İbrahim es-Se'âfin ve Bekr Abbâs, (Beyrut: Dâr-ü Sâder, [t.y.]), 7: 22.

23 Belâzürî, *Kitâb Cümel min Ensâbü'l-Esrâf*, 9: 128; El- Belâzürî, *Ensâbü'l-Esrâf*, 4: 914.

24 Ebû'l Ferec el-İsfahânî, *El-Egânî*, 7: 23; Bu şiirin kaynaklarda büyük oranda II. Velîd tarafından söylendiği veya kaleme alındığı aktarılmaktadır. Ancak Belâzürî *Ensâbü'l-Esrâf* adlı eserinde bu şiirin (muhtemelen) II. Velîd'den daha önceleri yaşamış olan Abdullah b. Amr b. Velîd b. Ukbe tarafından okunduğunu nakletmektedir. II. Velîd'in bu şiiri söyleyen ilk kişi olmayıp, bulunduğu vaziyeti izah eder nitelikte olması hasebiyle veya duygu durumunu tam olarak yansıttığını düşünmesi nedeniyle münasip görüp okuduğu da düşünülebilir. Abdullah b. Amr b. Velîd b. Ukbe tarafından şiirin hangi sebep ile okunduğu ve ne tür basit farklılıklar ihtiva ettiği hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz.; Belâzürî, *Ensâbü'l-Esrâf*, 3: 730.

*Kocanın ölümüyle veya boşamastıyla
İşte o zaman ben (bu durumda alay edip) zevkleneceğim ve gönülüm ferahlayacak
Ve ayrılığımızdan sonra biz (tekrar) birleşeceğiz*

Sa‘de’nin bu şiir karşısında II. Velîd’in elçisi aracılığı ile II. Velîd’e şöyle cevap yolladığı nakledilmektedir:²⁵

*Lübna’yı terk edip de ona mı ağlıyorsun?
Lübna gıdıverdi şimdi, sen ne yaptın öyle (sen ne yapacaksın şimdi)?*

Sa‘de ve II. Velîd’in arasında geçen bu diyaloglarından veya yazışmalardan anlaşıldığı kadarıyla II. Velîd’in son pişmanlığının bir fayda getirmediği ve de Sa‘de ile tekrar bir araya gelme çabalarının bir temenni ya da dilekten öteye geçemediği görülmektedir.

2. II. Velîd’in Âtike Bnt. Osman İle Olan Evliliği

II. Velîd’in hür kadınlarla yaptığı evliliklerden bir diğeri, veliahtlığa atadığı iki oğlundan biri olan Osman’ın annesi Âtike bnt. Osman b. Muhammed b. Osman b. Muhammed b. Ebû Süfyân b. Harb’dır.²⁶ II. Velîd’in bu hanımı hakkında kaynaklarda ismi haricinde başka bir malumat bulunmamaktadır. II. Velîd’in bu evliliği, hem Selmâ’ya karşı hissettiği aşka rağmen onunla birlikte olamamanın yaşattığı kederin hem de Sa‘de’yi boşadıktan bir süre sonra buna pişman olmasının meydana çıkardığı acıyı ve hüznü hafifletici bir nitelikte bir evlilik olmasını akla getirmektedir.²⁷

3. II. Velîd’in Baldızı Selmâ Bnt. Saîd’e Duyduğu Aşk ve Selmâ ile Olan Evliliği

II. Velîd’in evlendiği hür kadınlardan bir başkası da Selmâ’dır. Selmâ, II. Velîd’in evlendiği kadınlar içerisinde II. Velîd’in yaşamında en fazla yer tutan kadın olmuştur. Daha önce II. Velîd’in baldızı Selmâ’ya ilk nerede, nasıl âşık olduğu, buna müteakip karısı Sa‘de’yi boşayıp Selmâ ile evlenebilme adına gösterdiği çabalar ve hilafet sürecinden evvel Selmâ ile evlenmeye kayınbabası olan Saîd b. Hâlid nedeniyle muvaffak olamama durumu hakkında bilgi verilmişti.

25 Ebû’l Ferec el-İsfahânî, *El-Egânî*, 7: 23; Ebî ‘Abbâs Şemseddin Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr b. Hallikân, *Vefeyâtü’l-A’yân*, thk. Yusuf Ali Tavil ve Meryem Kâsım Tavil, (Beirut: Dârü’l-Kütüb el-‘İlmiyye, [t.y.]), 2: 393; Sa‘de’nin şiir şeklinde verdiği bir cevapta geçen *Lübna* ismi bir Arap şairi olan Kays b. Zerih’in kendisine büyük bir aşkla vurulduğu sevgilisinin adıdır. Kays b. Zerih ve *Lübna* arasında yaşanan şiddetli aşk duygusu ve sonrasında Kays b. Zerih’in *Lübna’yı* boşayıp terk etmesi, Sa‘de ve II. Velîd arasındaki ilişkiye oldukça fazla benzemektedir. Sa‘de bundan dolayı olsa gerek Kays b. Zerih’in divanında yer alan bir beyti dile getirmek yoluyla kendi duygularını ifade etmeye çalışmıştır. “Kays b. Zerih ve *Lübna*” hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.; Hüseyin Tural, “Kays b. Zerih”, *DİA*, C. 25, (Ankara: TDV Yay., 2022); Diğer bir ifade ile Sa‘de’nin “*Lübna’yı terk edip de ona mı ağlıyorsun?*” şeklinde dillendirdiği ifade Kays b. Zerih’in divanında birebir olarak mevcut olup; Sa‘de, bu söylemle *Lübna* üzerinden kendi vaziyetini anlatmaya çalışmıştır. “Kays b. Zerih’in divanı” için bkz.; Kays Ebû Zeyd b. Zerih, *Dîvân (Kays b. Zerih)*, ttk. ve şrh. Abdurrahman el-Mustavi, (Beirut: Dârü’l-Mağrifeh, 2004), 88.

26 Zübeyrî, *Kitâbü Nesebi Kureys*, 3. Baskı, C. 1, Évariste Lévi-Provençal (thk.), Dârü’l-Ma‘ârif, Mısır 1951, s. 167.

27 Atvân, *Siretü’l-Velîd b. Yezîd*, 53.

II. Velîd veliahtlık süresince Selmâ'ya karşı beslediği aşk dolayısıyla adeta deli divaneyeye dönmüştür. Öyle ki Selmâ'yı bir kerecik bile olsa görebilmek için her yola müracaat ettiği kaynakların anlatımından anlaşılmaktadır. Buna en iyi örnek teşkil edecek hadise şöyle cereyan etmiştir: II. Velîd, bir gün kayınbabası Saîd b. Hâld'in evi civarında dolandığı esnada o çevrede yağ satan bir kişiyi görmüştür. II. Velîd, yağ satıcısının elbiselerini alıp üstüne geçirerek, “Yağ alan var mı?” diye bağırmaya başlamış ve de yağ yüklü olan merkebi Saîd b. Hâlid'in evine girene kadar sürmüştür. Bu durum cariyelerin dikkatini çekmiş olacak ki dışarı çıkıp bakınmaya başlamışlardır. Cariyelerin arasından birinin Selmâ'ya, “Efendim! Pislğin çocuğu bu yağcıdan Velîd'e daha çok benzeyen birini görmedim. Ona şöyle bir baksanıza?” demesiyle birlikte Selmâ yağcı kıyafeti giymiş olan Velîd'e bakmış ve cariyeye, “Yazıklar olsun sana! Vallahi bu Velîd'in ta kendisidir. O da beni gördü,” demiştir. Ardından Selmâ; cariyesinden, ona (yani Velîd'e), “Ey yağ satıcısı! Yağına ihtiyacımız yok!” demesini istemiştir. Cariyeden bu cümleleri işiten II. Velîd evden dışarı çıkmış fakat çıkarken gözü biraz Selmâ'ya kaymış ve şöyle mısralar dilinden dökülvermişti:²⁸

*Ben bir kişi gördüm
Güzel yüzlü ve yakışıklı
Kötü giysiler giymiş
Abâ ve kıldan
Ben yağ satarım da satarım
Kârına değil de zararına satarım*

II. Velîd'in halifelik makamına oturduğu zaman duygusal manadaki en öncelikli arzularından biri, halife olmadan evvel içinde bir ukde olarak saklı kalan Selmâ ile evlenme isteği olmuştur. II. Velîd bu arzusunu bir an önce gerçekleştirebilmek için Selmâ'yı istemek için ona görücüler gönderip onu istetir ve ardından muradına ererek de onunla evlenir. Fakat II. Velîd bu defada başka bir sorunla karşı karşıya kalır. II. Velîd'in Selmâ ile evlenmeden daha evvel, “Ben onunla evlenirsem onu üç kere boşayacağım” şeklinde ettiği yemin²⁹ kendisine anımsatılmış ve II. Velîd müşkül bir hal ile öylece kala kalmıştır. Bunun üzerine II. Velîd ettiği yeminin İslâm fikhınca hükmünün ne olduğunu, dönemin âlimlerine sorarak öğrenmeye yoluna gitmiştir. Fakat bu hususta dönemin din ulaması farklı görüşler ileri sürmüştür. Ulemadan bazıları II. Velîd'in ettiği hüküm uyarınca Selmâ'nın boşanmış sayılacağını ileri sürerken, diğerleri boşamanın geçerli olabilmesi için bunun evliliğin ardından söylenmiş olması gerektiğini savunmuştur. Durum böyleyken II. Velîd, Selmâ ile gerdeğe girmek istemiş ama devletin ileri gelenlerinin kendisine: “Sen halkın önderisin, eğer sen böyle davranırsan senin bu davranışın insanlar için kötü bir örnek olur,” demesi üzerine isteğinden vazgeçmiştir. Ortadaki problemin üstesinden gelebilmek için bir rivayete göre Selmâ'nın kardeşi diğer bir rivayete göre de Selmâ'nın

28 Belâzürî, *Kitâb Cümel min Ensâbü'l-Eşrâf*, 9: 139; El- Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 4: 925; Francesco Gabrieli, *Divânü'l-Velîd b. Yezîd*, nşr. Halil Mürdem Bek, (Dımaşk: El-Mecmau'l- 'İlmiyyü'l Arabî-Matba'atü İbni Zeydün, 1937), 11.

29 Ebü'l Ferec el-İsfahânî, *El-Egâni*, 7: 23.

babası tarafından hüлле yoluna müracaat edilmiştir. Hüllenin ardından Selmâ'nın boşanmasıyla beraber II. Velîd, Selmâ'nın iddet süresini beklemeye koyulmuş ve iddet süresinin bitiminin hemen sonrasında da kendisiyle (tekrar) evlenmiştir.³⁰ II. Velîd bu konuyla ilgili iki ayrı şiir dillendirmiştir.³¹ İlk şiir şöyledir:

*Çık komşularımın evinden
Ey dostum, uysalca!
Çıkmaz mı gelin?
Gerçekten uzadı onun mahpusluğu
Sabah oldu olacak
Ancak uzun sürdü onun giyinmesi
Çıktı gecede ışıldayan bir yıldız misali
Şanssızlığı yok olan yıldız misali
Beş tane gencecik (ergen) kız arasında
Soyu en yüce olandır onların arasında*

İkinci şiir ise şöyledir:

*Ey şu kervanın içindeki Selmâ!
İster dur, istersen yürü Selmâ!
Sabah yaklaşıp da
Serçeler şakımaya başlayınca
Çıktık güneşten korunarak
Kavmin tek gözlü gibi bineklerine atlayarak
Her ne vakit yükler arkaya kaysa (bineğin sırtında)
Düzeltiltik o yükleri bineğin göğsüne bağlanan urganla*

II. Velîd'in Selmâ'ya duyduğu aşk duygusu, II. Velîd'e devlet başkanı veya halife statüsü yanında bir aşk şairi hüviyeti de kazandırmıştır. II. Velîd büyük aşkı Selmâ'ya olan duygularını birçok defa şiirsel bir dille ifade etmiş, bu yönelimi de onu kimin zaman siyasi bir figürden ziyade edebî bir figür olarak ön plana çıkarmıştır. Selmâ'nın uğruna ölmekten geri durmayacağını vurguladığı bir şiiri şu dizelerden oluşmaktadır:³²

*Ey Selmâ! Allah bana hayatımı gösterdi
Hesap gününde seni göreceğim gibi
Karşılığını vermez misin, hayatını köle ettiğin kişiye*

30 Belâzürî, *Kitâb Cümel min Ensâbü'l-Eşrâf*, 9: 150; El- Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 4: 935-936.****Hülle: Kocası tarafından üç defa boşanmış (üç talâk) bir hanımın eski kocasıyla tekrar evlenebilmesi için öncelikle başka bir erkekle evlenmesi ve bu erkekten boşandıktan sonra eski kocasıyla evlenebilmesine imkân tanıyan durum. "Hülle" hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz.; Saffet Köse , "Hülle", *DİA*, C. 18, (İstanbul: TDV Yay., 1998); İddet: Evliliği sona eren bir kadının tekrardan evlenebilmesi için beklemesi gereken müddeti ifade eden fıkıh kavramıdır. "İddet" hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz.;H. İbrahim Acar, "İddet", *DİA*, C. 21, (İstanbul: TDV Yay., 2000), 466-471.

31 Belâzürî, *Kitâb Cümel min Ensâbü'l-Eşrâf*, 9: 150-151; El- Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 4: 935-936.

32 Belâzürî, *Kitâb Cümel min Ensâbü'l-Eşrâf*, 9: 141; El- Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 4: 927; Gabrieli, *Dîvânü'l-Velîd b. Yezîd*, 27.

*Sen arzu ettiğin takdirde mutlaka sana gelecek kişiye
Sen ölme ama şayet ölürsen kendisinin de öleceği kişiye!
Şayet ecel kendisine süre verirse senin için gözyaşı dökülecek kişiye!
Öl desen ölmeye muktedir olacak kişiye
Hemencecik ölümü tadacak ve sana karşı gelmeyecek kişiye
Gerçekten sana istediğini verecek kişiye
Senin dışında geniş arzı verecek kişiye
Tutkulu, benekli ve hasta olan şu adamı mükâfatlandır!
O ki ayağı tutulunca geçmesi için seni anan kişidir*

Selmâ'nın bayram namazı için camiye gitmesi gibi alelade bir olayda dahi II. Velîd, bu olayın kendisine hissettirdiklerini şiirsel bir şekilde ifade etmekten üşenmeden şu beyitleri söylemiştir:³³

*Bana haber verdiler ki Selmâ
Bugün çıktı namazgâha
Bir de ne göreyim, orada bir karga!
Ayıklyor tüylerini, bir dalın üzerinde
Dedim ki ona: Allah aşkına, yaklaş yanuma!
"Ne var?" dedi, ardından indi aşağıya
"Selmâ'yı gördün mü?" dedim ona
"Hayır!" dedi ve çekip gitti sonra*

II. Velîd bir başka şiirinde Selmâ'nın aşkından dolayı yüreğinin nasıl pare pare, olduğunu şöyle anlatmıştır:³⁴

*Ey sevdadan dolayı kalbi parçalanmış olan!
Veya ey kalbi iplerle bağlı olan!
Selmâ onun aşkıdır, başkasının ismini anmaz
Ne ilgi çekici güzeli ne de yaşlı çirkini
Akrabalık ve de sevgi, yakınlık (muhabbet) oluşturdu
Velîd ile Saîd'n kızı arasında*

Selmâ'nın ne zaman öldüğü hakkında kaynaklarda birbirinden farklı olan rivayetler mevcuttur. Bu mevzudaki birinci rivayete göre Selmâ II. Velîd ile evlendikten kısa süre sonra ölmüştür. Bir diğer rivayete göre de Selmâ II. Velîd'e getirilmek üzere Medine'den yola koyulmuş fakat yolda rahatsızlanarak II. Velîd'in yanına varıp gerdeğe girdiği gece vefat etmiştir. Bu iki rivayet dışında kaynaklar Selmâ'nın evlendiği tarihten kırk gün sonra, II. Velîd ile girdiği gerdekten üç gün sonra, gerdekten yedi gün sonra ve son olarak da gerdekten bir

33 Ebü'l Ferec el-İsfahânî, *El-Egânî*, 7: 30; Belâzürî, *Kitâb Cümel min Ensâbü'l-Eşrâf*, 9: 140; El- Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 4: 925.

34 Belâzürî, *Kitâb Cümel min Ensâbü'l-Eşrâf*, 9: 140; El- Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, 4: 926; Gabrieli, *Dîvânü'l-Velîd b. Yezîd*, 40.

yıl sonra öldüğü şeklinde birbirinden ayrı olan rivayetlere de yer vermektedir.³⁵ Hüseyin Atvân, Selmâ'nın ne zaman öldüğüne dair rivayetler bağlamında yaptığı değerlendirmesinde; Selmâ'nın ölümün II. Velîd ile evlendikten veya gerdekten kısa süre sonra olduğu yönünde kanaat belirtmektedir. Atvân vardığı bu kanaati; II. Velîd'in Selmâ'nın ölümünden duyduğu acı üzerine muhtelif zaman ve yerlerde sarf ettiği bir takım sözlerine dayandırmaktadır. Ne var ki bu konu özelinde ifade etmek gerekir ki Selmâ'nın ne zaman vefat ettiğine ilişkin ortaya konan rivayetlerden herhangi birini kesin olarak doğru addetmek kaynakların bu konudaki verdiği yetersiz, kısıtlı ve birbirinden farklı bilgiler nedeniyle, imkânsızdır. Selmâ'nın ölümü üzerine Velîd'in şu mısraları okuduğu nakledilmektedir:³⁶

*Bilmez misiniz, Selmâ yerini (evini) ıssız bir diyara taşıdı
İçinde lahitli bir mezarın bulunduğu yere taşıdı*

4. II. Velîd'in Süfrâ İsmindeki Hristiyan Kadına Olan Aşkı

Hristiyan bir kadın olan Süfrâ, II. Velîd'in evlendiği eşleri arasında zikredilmemekle birlikte tutkulu bir şekilde ilk görüşte âşık olduğu bir kimseydi. II. Velîd, Süfrâ'yı ilk gördüğünde onu çok beğenmiş, ona âşık olmuş fakat Süfrâ kendisine olumlu manada karşılık vermemiştir. Aşkından ne yapacağını bilemez hale gelen II. Velîd bir keresinde Süfrâ'ya bir lahza bakabilmek için Hristiyanlara ait bir bayram kutlaması esnasında kılık değiştirerek kutlamanın yapıldığı kilisenin bahçesine girerek hasta rolü yapmıştır. Kilisedeki kadınlar bahçeye çıkarak onun hasta olduğunu görünce etrafını sarmışlardır. Bu sırada diğer kadınlar gibi Süfrâ'da onu tanımadan onunla sohbet edip gülüşmüştür. Böylelikle II. Velîd Süfrâ'ya doyusıya bakma imkânı bulmuştur. II. Velîd oradan ayrılıp gittiğinde ise Süfrâ'ya konuştuğu bu kişinin II. Velîd olduğu söylenmiş ve bunu duyan Süfrâ'da ona âşık oluvermiştir. Bu durum üzerine ise II. Velîd'in şu mısraları söylemiştir:³⁷

*Ey Velîd, gönlün ferahlayıp gülsün ve şenlensin.
Eskiden beri gönlün güzel kadınların avcısı olmuştur.
Alameleri açık, yumuşak ve nahif bir aşkın sahibisin.
Bayram günü kilise tarafında karşımıza çıktı o hoş kadın.
Dikkatli gözlerle gözlemledim onu ve sonra doya doya baktım.
Onun haçı öptüğünü de gördüm.
Vah benim nefsim ki, haçı tanrı kabul eden (haça tapan) sizleri seyrettim.
Rabbimden niyaz ederim ki onun yerinde ben olayım.*

35 Ebü'l-Ferec el-İsfahânî, *El-Egâni*, 7: 25, 27; Belâzürî, *Kitâb Cümel min Ensâbü'l-Eşraf*, 9: 129; El-Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, 4: 915,937; Atvân, *Siretü'l-Velîd b. Yezîd*, 57; Ali Aksu, *Sıra dışı Emevî Halifesi Velîd b. Yezîd*, (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2009), 97.

36 Belâzürî, *Kitâb Cümel min Ensâbü'l-Eşraf*, 9: 151; El-Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, 4: 937; Gabrieli, *Dîvânü'l-Velîd b. Yezîd*, 40.

37 Ebü'l-Fidâ ed-Dimeşkî b. Kesîr, *El-Bidâye ve'n-Nihâye*, (Beyrut: Mektebetü'l-Ma'ârif, 1990), 10: 7; Ebü'l-Fidâ ed-Dimeşkî b. Kesîr, *El-Bidâye ve'n-Nihâye (Büyük İslâm Tarihi)*, çev. Mehmet Keskin, (İstanbul: Çağrı Yayınları, [t.y.]), 10: 21-22; Yüksel, "Emevî Halifesi Velîd b. Yezîd ve Halifeliği Üzerine Bazı Tespitler", 210-211.

*O haç gibi beni öpsün.
Ardından da cehennem ateşine yakıt olayım.”*

Süfrâ'ya olan aşkı insanlar tarafından işitilince, II. Velîd bu defa da şöyle bir şiir okumuştur:³⁸

*Süfra ne güzel bir kadındır. Her ne kadar deseler ki
Ben içki içen Hristiyan bir kadına âşık oldum.
Gündüzümüzü gölgeleyip geceye çevirmek bizim için kolay olur.
O vakit biz ne öğle ne de ikindi namazını kılmayız.*

5. II. Velîd'in Şiire ve Aşka Olan Tutkusunun Siyasi Hayatına Tesiri

II. Velîd'in şiire ve aşka olan tutkusu, devleti ilgilendiren siyasi işler karşısında oldukça lakayt yani umursamaz bir tavır içerisinde olmasına etki etmiştir. Bu durum Emevî devleti çatısı altında yaşayan halkı gitgide rahatsız etmeye başlamış ve II. Velîd'in halkın nezdindeki itibarının bir hayli azalmasına neden olmuştur. Nitekim Belâzürî bu konuya ilişkin: “(Velîd) Selmâ ile ilgili şiirler okurdu. Şarkıcılar bu şiirleri şarkı olarak dillendirir, çevresinde oturan kişilerde onunla beraber mırıldanır ve Velîd, Selmâ'nın aşkı ile ilgili yaşadığı ıstırap hakkında sızlanıp dururdu. Sonunda rezil kepaze oldu, insanların gözünde kıymeti düştü.” şeklinde bir rivayet nakletmekle birlikte aktardığı bir başka rivayette de Velîd'in hilafete geldiğinde en önemli ve tek arzusunun Selmâ ile evlenmek olduğunu, lakaytlığının devam ettiğini ve (nihayetinde de bu sebeplerden ötürü) Yemenîler tarafından öldürüldüğünü bildirmektedir.³⁹ Burada bir parantez açıp, II. Velîd'in lakaytlığına sebep olan birçok faktör olduğunu ancak şiir ve aşk tutkusunun lakayt davranmasında son derece önemli iki faktör olarak telakki edilebileceğini belirtmekte fayda vardır. Öyle ki Velîd siyasi yaşamında, devlet işlerini veya ciddi meseleleri ne ölçüde ikinci plana ittiğini ya da görece olarak daha az önemseydiğini özellikle Selmâ hakkında söylediği bazı şiirler⁴⁰ ile bariz bir şekilde gözler önüne sermektedir: Mevzu bahis şiirlerinden birinde II. Velîd şunları söylemektedir:

*Selmâ hakkındaki şiirim ortaya çıktı ve yayıldı
Her şehirli ve çöl sakini onu rivayet etti
Bâkireler bunu birbirlerine hediye etti
Bunu mırıldandılar da nihayetinde her yere yayıldı
Selmâ'nun beğeneceği bir söz söyledim
Cemil ve Ömer'in söylediği söz gibi
Şayet biz Selmâ'dan bir iz buluverseydik
Bir milyon kere o ize secde ederdik
Biz Selmâ'yı rıza gösterilmiş bir devlet başkanı edinirdik
O bizim haccımız ve umremiz olurdu*

38 İbn Kesîr, *El-Bidâye ve'n-Nihâye*, 10:7; İbn Kesîr, *El-Bidaye ve'n-Nihaye (Büyük İslâm Tarihi)*, 10:22.

39 Belâzürî, *Kitâb Cümel min Ensâbü'l-Eşraf*, 9: 128-129,150; El- Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, 4: 914-915,935.

40 Belâzürî, *Kitâb Cümel min Ensâbü'l-Eşraf*, 9: 926,914; El- Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, 4: 140-141,128.

*Şüphesiz ki Saîd'in kızı bir aydır!
(O halde) Aya secde etsek günah işlemiş olur muyuz?*

II. Velîd'in bu husus çerçevesindeki bir başka şiiri ise şöyledir:

*Alın mülkünüzü, Allah mülkünüzü daim ve sabit kılmasın!
Sizin tüm mülkünüz benim bir anlık yaşamıma eşdeğerdir
Bırakın bana (yalnızca) Selmâ'yi, şarabı, şarkıcı cariyeyi ve de
Kadehi, mal olarak kâfidir bunlar bana*

Şiirlerinde de görüldüğü üzere II. Velîd, Selmâ'ya duyduğu aşk karşısında devletin veya şiirdeki ifade şekliyle “mülkün” kendi gözünde değersiz olduğunu hatta Selmâ'nın bir “ay” olduğunu ve bu nedenle de ona secde etmenin bir mahsuru olmadığını söyleyecek kadar ileri gitmiştir. Her ne kadar bu söylemlerinin şiirlere özgü mecazi anlamlarla yüklü olduğunu ifade etmek mümkün olsa da daha evvelde belirtildiği üzere bu söylemler dönemin Emevî toplumunu oldukça rahatsız etmiş ve II. Velîd'in siyasi bir kişilik olarak halkın gözündeki itibarını yerle bir etmiştir.

Sonuç

II. Velîd, Emevî halifeleri içerisinde kadınlara düşkün olan birkaç halifeden biridir. Onun aşk hayatını diğer halifelerden ayıran temel unsur ise kadınlara ilgisinin yanında şiire de merakının olmasıdır. Bu iki temayüle sahip olması, aşk ile evlendiği, siyasi bir evlilik yaşadığı ya da sadece âşık olmakla yetinip evlenmediği kadınlara karşı, kısacası bir nebze bile ilgi duyduğu her kadına karşı II. Velîd'e, oldukça duygulu şiirler okuyan bir aşk şairi kimliği kazandırmıştır.

Özellikle hayatında önemli bir yer kaplayan, Selmâ için söylediği şiirleri, onun şiire ve aşka olan tarifsiz tutkusunu net bir biçimde gözler önüne sermektedir. II. Velîd, severek evlenmediği Sa' de'yi boşadıktan sonra bile duyduğu pişmanlığı ve tekrar Sa' de ile birlikte olma arzusunu son derece anlamlı ve duygu yüklü şiirler söyleyerek anlatmıştır. Diğer yandan Süfrâ'ya olan aşkı ve okuduğu şiirlerle bu aşk için yapacaklarının sınırının olmadığını ifade etmesi de, II. Velîd'in aşka âşık bir şair olduğu algısını yaratmaktadır. Öyle ki II. Velîd'in bu vaziyeti bir devlet adamı veya bir halife olarak anılmasından ziyade bir şiir ve de aşk adamı olarak anılmasının önünü açmıştır. Ne var ki şiire, aşka ve kadınlara olan bu denli yoğun tutkusu bir süre sonra Emevî devleti çatısı altında yaşayan halkı rahatsız etmiş ve bu rahatsızlık aşama aşama artarak II. Velîd'in ölümüne neden olan etkenlerden bir kaçından birini teşkil etmiştir. Bu çerçevede II. Velîd'in aşk, şiir ve kadın tutkusunun, zamanla devlet adamı kimliğine zarar verdiği ancak II. Velîd'in buna rağmen kendini istemli veya istemsiz bir şekilde bu tutkularından alıkoyamadığı çıkarımına varmak mümkündür. Bu çıkarıma binaen, tarihi bir şahsiyet ele alınırken, o şahsiyetin karakter yapısının veya özel yaşamının etraflı bir şekilde analiz edilmesinin zorunluluk arz ettiği söylenebilir. Zira tarihi bir şahsiyetin gerek karakter yapısı gerekse de özel yaşamı, sosyal statüsünü ve siyasi saygınlığını tayin etmede

hayli güçlü bir etkiye sahiptir. II. Velîd örneğinde de görüldüğü üzere uçlarda bir yaşam sürmek yerine itidalli bir hayat yaşamak, bir devlet adamının sosyal ve siyasi yaşamını oldukça derinden etkilemektedir. Ezcümle, sosyal ve hatta siyasi hayata tesiri nedeniyle şiir merakı ile aşk duygusu gibi özel hayat unsurlarının, bireyin yaşamının niteliğini, gidişatını etkileme ve belirlemede önemli bir yeri vardır denilebilir. Nitekim bu tespitin doğruluğu II. Velîd'de oldukça açık ve somut olarak müşahede edilmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- 'Ulebi, Ekrem Hasan. *El-Velîd b. Yezîd el-Halîfetü 'ş-Şâ'ir*. Dımaşk: Dârü'l-Me'mûn li't-Türâs, 1987.
- Acar, H. İbrahim, "İddet", *DİA*, C. 21: 466-471. İstanbul: TDV Yay., 2000.
- Aksu, Ali. *Sıra dışı Emevî Halifesi Velîd b. Yezîd*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2009.
- Aktan, Hamza, "İstîlâd", *DİA*, C. 23: 361-362. İstanbul: TDV Yay., 2001.
- Atçeken, İsmail Hakkı, "Velîd II", *DİA*, C. 43: 31-33. İstanbul: TDV Yay., 2013.
- Atvân, Hüseyin. *Sîretü'l-Velîd b. Yezîd*. Kahire: Dârü'l-Ma'ârif, 1980.
- Belâzürî, Ebü'l-Hasan Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Davud, *Ensâbü'l-Eşrâf*, Hazırlayan/Editör Adnan Demircan. 3. cilt./4. cilt. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2022.
- Belâzürî, Ebü'l-Hasan Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Davud, *Kitâb Cümel min Ensâbü'l-Eşrâf*, Tahkik edenler Süheyl Zekkâr ve Riyâd Zirkeli. 9. cilt. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1996.
- Demircan, Adnan, "Emevî Halifelerinin Evlilikleri", *İSTEM 18* (2011), 243-261.
- Gabrieli, Francesco, *Dîvânü'l-Velîd b. Yezîd*, Neşreden Halil Mürdem Bek. Dımaşk: El-Mecmau'l- 'İlmiyyü'l Arabî-Matba'atü İbni Zeydün, 1937.
- Hawting, Gerald. R. *The First Dynasty of Islam*. Carbondale: Southern Illinois Univ. Press, 1987.
- İbn Abdürabbîh, Ebü Ömer Ahmed b. Muhammed el-Endelüsî, *El- 'İkdü'l-ferîd*, Tahkik eden Abdülmecîd et-Terhîna. 5. cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütüb el-'İlmiyye, 1983.
- İbn Asâkir, Ebü'l-Kâsım, *Târîhu Medînetü Dımaşk*, Tahkik eden Muhibbiddîn Ebî Saîd Ömer b. Gurâmet'ül-Amrevî. 63. cilt. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 2000.
- İbn Hallikân, Ebî 'Abbâs Şemseddîn Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr, *Vefeyâtü'l-A'yân*, Tahkik edenler Yusuf Ali Tavîl ve Meryem Kâsım Tavîl. 2. cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütüb el-'İlmiyye, [t.y.].
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ ed-Dimeşkî, *El-Bidâye ve'n-Nihâye (Büyük İslâm Tarihi)*, Çev. Mehmet Keskin. 10. cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, [t.y.].
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ ed-Dimeşkî, *El-Bidâye ve'n-Nihâye*, 10. cilt. Beyrut: Mektebetü'l-Ma'ârif, 1990.
- İbn Nedîm, Muhammed b. İshak, *El-Fihrist*, Editör. Ramazan Şeşen, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu

Başkanlığı Yayınları 2019.

- İbn Zerih, Kays Ebü Zeyd, *Dîvân (Kays b. Zerih)*, Tetkik ve Şerh eden Abdurrahman el-Mustavi, Beyrut: Dârü'l- Mağrifeh, 2004.
- İbnü'l-Esir, Ebü'l Hasan İzzeddîn Ali, *El-Kâmil Fi'l-Târîh*, Tashih eden Muhammed Yusûf er-Rakkâk, 4. cilt Beyrut: Dârü'l-Kütüb el-İlmiyye, 1987.
- İsfahânî, Ebü'l-Ferec Alî b. El-Hüseyn b. Muhammed, *El-Egâni*, Tahkik edenler İhsân Abbâs, İbrahim es-Se'âfin ve Bekr Abbâs. 7. cilt. Beyrut: Dâr-ü Sâder, [t.y.].
- Karan, Cuma. "Abbasi Sarayında Ümmüveledlerin Yönetime Etkisi: Hayzürân, Şağab ve el-Kahramâniye Örneği" *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 54 (2020): 379-402.
- Kılıç, Ünal, "Yezîd II", *DİA*, C. 43: 515-516. İstanbul TDV Yay., 2013.
- Koyuncu, Mevlüt, "Yezîd III", *DİA*, C. 43: 516-517. İstanbul: TDV Yay., 2013.
- Köse, Saffet, "Hülle", *DİA*, C. 18: 313-316. İstanbul: TDV Yay., 1998.
- Taberî, Ebü Ca'fer Muhammed Cerîr, *Târîhü 'r-Rüsül ve 'l-Mülük*, Tahkik eden Muhammed Ebü'l-Fazl İbrâhîm. 7. cilt. Mısır: Dârü'l-Ma'ârif, [t.y.].
- Taberî, Ebü Ca'fer Muhammed Cerîr. *Târîhu 'l-Taberî (Taberî Tarihi)*, Çev. Cemalettin Saylık. 7. cilt. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2023.
- Tural, Hüseyin, "Kays b. Zerih", *DİA*, C. 25: 93-94. Ankara: TDV Yay., 2022.
- Yiğit, İsmail, "Emevîler", *DİA*, C. 11: 87-104. İstanbul: TDV Yay., 1995.
- Yüksel, Mücahit. "Emevî Halifesi Velid b. Yezid ve Halifelîği Üzerine Bazı Tespitler", (*TİMAD*) 27 (2019), 207-226.

